

One Truth vs. Multiple Truths

Rabbi Prof. Jeffrey R. Woolf

בבלי, עירובין דף יג ע"ב:

אמר רבי אבא אמר שמואל: שלש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים הלכה כמותנו והללו אומרים הלכה כמותנו. יצאה בת קול ואמרה: אלו ואלו דברי אלהים חיים הן, והלכה כבית הלל. וכי מאחר שאלו ואלו דברי אלהים חיים מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותן - מפני שנזוין ועלובין היו, ושזוין דבריהן ודברי בית שמאי. ולא עוד אלא שמקדימין דברי בית שמאי לדבריהן.

ספר האמונות והדעות לרס"ג הקדמה:

ואמרו חכמי ישראל במי שלא השלים ענייני החכמה, משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שמשו כל צרכן רבו המחלוקות. (סנה' פ"ח) ולמדנו מזה כי התלמידי' כשהם משלימים הלמוד, לא תהיה בניהם מחלוקות ולא ערבוב, על כן אל ישיב הכסיל או הקץ, חטאו על הבורא יתברך הוא הטוב, אלה הספקות סכלות וקוצו ועצלתו בהם כאשר בארנו, כי לא יתכן שיהיה מעשה ממעשיו ברגע אחד בהסתלקות הספקות, כי אז היה יוצא מחוק הברואים והוא נברא. ומי שלא תלה החטא בזה בעצמו, אך התאוה ששימהו הבורא יודע מדע שאין בו ספק, כבר שאל ששימהו אלהיו דומה לו, כי היודע בלא סבה הוא הבורא יתברך, וכאשר אני עתיד לבאר.

ספר מורה הנבוכים חלק א פרק עא:

דע כי החכמות הרבות אשר היו באומתנו באמתת אלו הענינים אבדו באורך הזמן ובשלוט האומות הסכלות עלינו, ובהיות הענינים ההם בלתי מותרים לבני אדם כלם כמו שבארנו, ולא היה הדבר המותר לפני בני אדם כלם, אלא דברי הספרים לבד, וכבר ידעת שאפילו התלמוד המקובל לא היה מחובר בספר מקדם, לענין המתפשט באומה, דברים שאמרתי לך על פי אי אתה רשאי לאומרם בכתב, והיה זה תכלית החכמה בדת שהוא ברח ממה שנפל בו באחרונה, ר"ל רוב הדעות והשתרגם וספקות נופלות בלשון המחובר בספר, ושגגה תתחבר לו, ותתחדש המחלוקת בין האנשים, ושובם חבורות, והתחדש הבלבול במעשים, אבל נמסר הדבר בזה כולו לבית דין הגדול כמו שבארנו בחבורינו התלמודיים וכמו שיורה עליו דבר התורה, ואם תורה שבעל פה נפלה בו הקפדה מהשאריו לעד בחיבור מפורסם לבני אדם כלם למה שיגיע בזה מן ההפסד כל שכן שיחובר דבר מאלו סתרי התורה ויפורסם לבני אדם כלם, אבל היו נמסרים מיחידי סגולות ליחידי סגולות כמו שבארתי לך.

הקדמה ליד החזקה לרמב"ם:

ובזמן הזה תקפו הצרות יתירות ודחקה השעה את הכל ואבדה חכמת חכמינו ובינת נבוינו נסתרה. לפיכך אותם הפירושים וההלכות והתשובות שחברו הגאונים וראו שהם דברים מבוארים נתקשו בימינו ואין מבין עניניהם כראוי אלא מעט במספר. ואין צריך לומר הגמרא עצמה הבלבול והירושלמית וספרא וספרי והתוספתא שהם צריכין דעת רחבה ונפש חכמה וזמן ארוך ואחר כך יודע מהם הדרך הנכונה בדברים האסורים והמותרים ושאר דיני התורה היאך הוא. ומפני זה נערת חצני אני משה בן מיימון הספרדי ונשענתי על הצור ברוך הוא ובינותי בכל אלו הספרים וראיתי לחבר דברים המתבררים מכל אלו החיבורים בענין האסור והמותר הטמא והטהור עם שאר דיני התורה. כולם בלשון ברורה ודרך קצרה עד שתהא תורה שבעל פה כולה סדורה בפי הכל בלא קושיא ולא פירוק. לא זה אומר בכה וזה בכה. אלא דברים ברורים קרובים נכונים על פי המשפט אשר יתבאר מכל אלו החיבורים והפירושים הנמצאים מימות רבינו הקדוש ועד עכשיו. עד שיהיו כל הדינים גלויין לקטן ולגדול בדין כל מצוה ומצוה ובדין כל הדברים שתיקנו חכמים ונביאים. כללו של דבר כדי שלא יהא אדם צריך לחיבור אחר בעולם בדין מדיני ישראל אלא יהא חיבור זה מקבץ לתורה שבעל פה

כולה עם התקנות והמנהגות והגזירות שנעשו מימות משה רבינו ועד חבור הגמרא וכמו שפירשו לנו הגאונים בכל חיבוריהם שחיברו אחר הגמרא.

חידושי הריטב"א, כתובות דף נז ע"א:

כלומר דטפי שייך לומר דפליגי רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי גופייהו שזה אומר מה שנראה לו לפי דעתו וזה אומר מה שנראה לו לפי דעתו ולא תשקר חד מינייהו אלא אלו ואלו דברי אלקים חיים, אבל כשאנו אומרים שהתלמידים חולקים בדברי רבותיהם זה אומר כך אמר וזה אומר כך אמר נראה דחד מינייהו משקר או שכח קבלתו והא ליכא למימר כל היכא דאפשר וכדפירש רש"י ז"ל...

חידושי מהר"ם שיף, בבא קמא דף מא ע"א:

אמר המעתיק [הראשון] יען שנזדמן לפני כתבי הקודש דרבינו המחבר בב' נוסחאות שונות אמרתי להציג שתיהן כדי שלא יחסר המזג ואתה הקורא ידיד ה' שים עינך ולבך לכל אחד כי אלו ואלו דברי אלהים חיים כולם ניתנו מרועה אחד יען וביען שתי הנוסחאות הן מכתבת ידי המחבר זצוק"ל בעצמו ונראין הדברים כאלו אחד משתיהן מה ששנה במהדורא קמא ושניה ממהדורא בתרא ואידי דחביבין מיליה לא השמטתי שום א' מהן ומשנה לא זזה ממקומה אף כי לפעמים שתיהן הולכות אל מקום אחד וכוננה אחת להן:

פתח עינים לחיד"א, עירובין דף יג ע"ב:

ואפשר במאי דאמרינן בסמוך אלו ואלו דברי אלהים חיים. ופשר דבר כתבו המפרשים דמ"ש אלו ואלו דברי אלהים חיים אין פירושו דשניהם אמת אלא להיות דאין האור ניכר אלא מתוך החשך נמצא דהסברא המנגדת תועיל להבין הטב הסברא האמיתית בעצם ומצד זה קרי בה נמי דברי אלהים חיים ולעולם דסברא אחת אמת והסברא האחרת אינה אמת. ויש שכתבו דמהסברא המנגדת ומטעמה ממנה נקח להשכיל בנותן טעם לדין אחר אף כי בפרט זה הדין להפך שיש חילוק בין הנושאים ונמצא דאלו ואלו דברי אלהים חיים כי יסודות וטעמי שתי הסברות אמת רק שבחילוף הנושאים ישתנה הדין. ועד אחרן כתבו חכמי צרפת דהקב"ה הראה למשה רבינו ע"ה מ"ט פנים טהור ומ"ט פנים אינו טהור והכל אמת מזוקק שבעתים והדבר הוא מסור לחכמי הדור. ועמ"ש בעניותנו בס' הקטן ראש דוד פ' לך דף י"ד:

בית יוסף הקדמה

ויהי כי ארכו לנו הימים הורקנו מכלי אל כלי ובגולה הלכנו וכמה צרות צרורות תכופות וצרות זו לזו באו עלינו עד כי נתקיים בנו בעונותינו ואבדה חכמת חכמיו וגו' (ישעיה כט יד) ואזלת יד התורה ולומדיה כי לא נעשית התורה כב' תורות אלא כתורות אין מספר לסבת רוב הספרים הנמצאים בביאור משפטיה ודיניה. וגם כי הם ע"ה כוונתם היתה להאיר מחשכנו נמשך לנו מתוך האור הטוב שנהנינו מהם ע"ה ספק ומבוכה רבה בהיות כל אחד מחבר ספר לעצמו וכופל מה שכבר כתב וחייבר מי שקדמו או כותב הדין בהיפך מה שכתבו חבירו ולא יזכיר דבריו כי תמצא כמה פוסקים מביאים דין אחד סתם כאילו הוא מוסכם בלי שום חולק וכשתחקור בדבר תמצא שגדולים חלוקים בו כמו שזה ברור במקומות אין מספר למי שעיינ בספרי הפוסקים ועיין מקום דבריהם בגמרא ובפוסקים הקודמים:

רש"י, כתובות דף נז ע"א:

ואיכא למימר אלו ואלו דברי אלהים חיים הם זימנין דשייך האי טעמא וזימנין דשייך האי טעמא שהטעם מתהפך לפי שינוי הדברים בשינוי מועט.

תוספות, ראש השנה דף כז ע"א:

אומר ר"ת דאלו ואלו דברי אלהים חיים ואיכא למימר דבתשרי עלה במחשבה לבראות ולא נברא עד ניסן.

חידושי הריטב"א, עירובין דף יג ע"ב:

אלו ואלו דברי א-להים חיים. שאלו רבני צרפת ז"ל היאך אפשר שיהו שניהם דברי אלהים חיים וזה אוסר וזה מתיר, ותירצו כי כשעלה משה למרום לקבל תורה הראו לו על כל דבר ודבר מ"ט פנים לאיסור ומ"ט פנים להיתר, ושאל להקב"ה על זה, ואמר שיהא זה מסור לחכמי ישראל שבכל דור ודור ויהיה הכרעה כמותם, ונכון הוא לפי הדרש ובדרך האמת יש טעם וסוד בדבר.

מדרש תהלים (שוחר טוב; בובר) מזמור יב:

אמר ר' ינאי לא ניתנה דברי תורה חתיכין, אלא על כל דבור שהיה אומר הקדוש ברוך הוא למשה היה אומר מ"ט פנים טהור, ומ"ט פנים טמא, אמר לפניו רבונו של עולם עד מתי נעמוד על בירורו של דבר, אמר ליה אחרי רבים להטות, רבו המטמאין טמא, רבו המטהרין טהור, ר' אבהו בשם ר' יונתן אמר תלמיד וותיק היה לו לר' עקיבא, ור' מאיר שמו, והיה מטהר את השרץ מן התורה במ"ט פנים טהור, ובמ"ט פנים טמא, ר' יהושע בן לוי אמר תינוקות שהיו בימי שאול ודוד ובימי שמואל, היו יודעין לדרוש את התורה במ"ט פנים טהור, ובמ"ט פנים טמא, כמפורש במזמור ז'.

ים של שלמה מסכת בבא קמא, הקדמה:

שלמה ע"ה אמר בחכמתו (קהלת י"ב, י"ב). ויותר מהמה בני הזהר עשות ספרים הרבה אין קץ, ודרשו רבותינו בפרק עושין פסים (עירובין כ"א ע"ב) שמחויב הוא לשמוע דברי חכמים שנקראו סופרים. במה שחדשו והוסיפו בקבלתם בתורה שבעל פה הלכה למשה מסיני על תורה שבכתב, שהוא בתכלית הקיצור בכמות, וארוך באיכות. אף הוסיפו וגזרו ועשו משמרת למשמרת. כאשר הקדים החכם הזה שעשה אזנים לתורה. שנאמר (שם) איזן וחיקר. וכל הנמצא בדברי חכמי התורה מימות משה רע"ה עד עתה. הן הן החכמים שאמר הוא עליהן (שם שם, י"א) דברים חכמים כדרבונות. כלם נתנו מרועה אחד. ושלא לתמוה על מחלוקתם בריחוק הדיעות, שזה מטמא וזה מטהר. זה אוסר וזה מתיר. זה פוסל וזה מכשיר. זה פוטר וזה מחייב. זה מרחק וזה מקרב. אם דעתם לשם שמים. והראשונים אפילו בבת קול לא היו משגיחים (ב"מ נ"ט ע"ב). וכולם דברי אלקים חיים, כאילו קיבל כל חד מפי הגבורה, ומפי משה, האף שלא יצא הדבר מפי משה לעולם, להיות שני הפכים בנושא אחד. אעפ"י כן דמהו החכם לרוב אישורו וחזקו, שאין בין דבר שהוציא משכל הפועל, אשר נתעוללו לו במושכלות שניות ושלישיות. לבין דבר שבא אליו בכח חוש הדיבור בקבלה הלכה למשה מסיני. אף שלא ציירו במופת שכלו להיותו הכרח. לולי צד הקבלה איש מפי איש. והמקובלים כתבו טעם לדבר, לפי שכל הנשמות היו בהר סיני, וקיבלו דרך מ"ט צינורות. והן שבעה פעמים שבעה, מזוקק שבעתיים. והן הקולות אשר שמעו וגם ראו.

שו"ת אגרות משה, אורח חיים, ח"א הקדמה:

אבל הוא מטעם שהנכון לע"ד בזה שהיו רשאים ומחוייבין חכמי דורות האחרונים להורות אף שלא היו נחשבין הגיע להוראה בדורות חכמי הגמ' שיש ודאי לחוש אולי לא כיוונו אמיתות הדין כפי שהוא האמת כלפי שמיא אבל האמת להוראה כבר נאמר לא בשמים היא אלא כפי שנראה להחכם אחרי שעין כראוי לברר ההלכה בש"ס ובפוסקים כפי כחו בכובד ראש וביראה מהשי"ת ונראה לו שכן הוא פסק הדין הוא האמת להוראה ומחוייב להורות כן אף אם בעצם גליא כלפי שמיא שאינו כן הפירוש, ועל כזה נאמר שגם דבריו דברי אלקים חיים מאחר שלו נראה הפירוש כמו שפסק ולא היה סתירה לדבריו. ויקבל שכר על הוראתו אף שהאמת אינו כפירוש. והוכחה גדולה לזה מהא דשבת דף ק"ל א"ר יצחק עיר אחת היתה בא"י שהיו עושין כר"א ונתן להם הקדוש ברוך הוא שכר גדול שמתו בזמן

וכשגזרה מלכות הרשעה גזירה על המילה לא גזרו על אותה העיר אף שהאמת אליבא דדינא נפסק שלא כר"א והוא חיוב סקילה במזיד וחטאת בשוגג, אלמא דהאמת להוראה שמחוייב להורות וגם מקבל שכר הוא כפי שסובר החכם אחרי עיונו בכל כחו אף שהאמת ממש אינו כן. וזהו ענין כל מחלוקות רבותינו הראשונים והאחרונים שזה אוסר וזה מתיר שכל זמן שלא נפסק כחד יכול כל אחד להורות במקומו כמו שסובר אף שהדין האמתי הוא רק כאחד מהן ושני החכמים מקבלים שכר על הוראתם. ומטעם זה מצינו הרבה חלוקים גם באיסורים חמורים בין מקומות הנוהגים להורות כהרמב"ם והב"י ובין המקומות הנוהגים להורות כחכמי התוס' וכהרמ"א ושניהם הם דברי אלקים חיים אף שהאמת האמתי גליא כלפי שמים שהוא רק כאחד מהם.